

NOWE DANE O WYSTĘPOWANIU WĘŻOWIDEŁ I INNYCH SZKARŁUPNI W NASIŁOWIE KOŁO PUŁAW

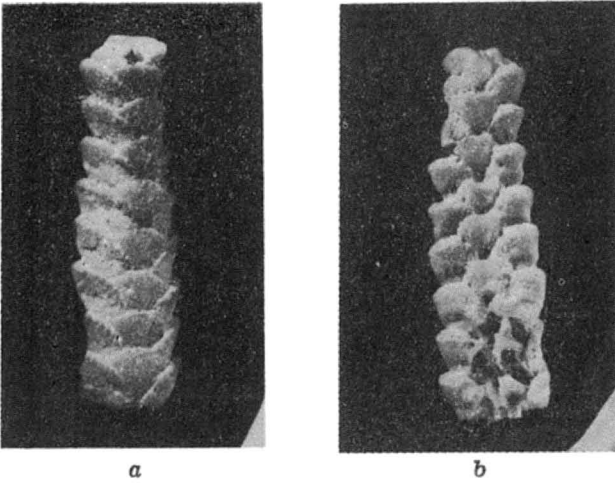
UKD 563.94:563.9:551.763.3(498.142 Nasilów k. Puław)

Od wielu lat Muzeum Ziemi PAN gromadzi górnokredową faunę z osadów przełomu Wisły między Rachowem a Puławami. Szczególnie bogate są zbiory fauny z okolic Puław. Przy wybieraniu mszywiolów i drobnych ramiononogów górnomastrychokkich oraz dańskich z przeszlamowanego materiału, pochodzącego z osadów warstwy fosforytowej poziomu lokalnego „z” (10, 9) z Nasilowa koło Puław, znaleziono ostatnio liczne szczątki szkarłupni. O jeźowcach z tych osadów pisał R. Kongiel (2, 3, 4), a o występowaniu szczątków lilowców wspominali m. in. R. Kongiel, L. Matwiejówna (5) oraz W. Pożaryski (10). Szczątki innych grup szkarłupni, wężowideł i rozgwiazd z tego terenu były dotychczas niezbrane. Wężowidła kopalne w Polsce są mało poznane (6, 7, 13, 1), a opisów wężowideł i rozgwiazd kredowych w naszej literaturze brak zupełnie. Znalezienie wężowideł w osadach profilu okolic Puław zasługuje na uwagę, ponieważ wzbogaca nasze wiadomości o ze-

spole fauny żyjącej tu na pograniczu kredy i trzeciorzędu.

Do najczęściej spotykanych szczątków wężowideł kredowych należą fragmenty ramion i poszczególne płytki oraz kręgi ramieniowe, rzadziej spotykane są płytki z tarczy i całe wężowidła. Wężowidła z Nasilowa reprezentowane są przez luźne lateralne płytki ramieniowe (130 szt.), kręgi ramieniowe (70 szt.), jeden większy fragment ramienia, jedną płytkę radialną, jedną dorsalną i jedną oralną.

Już wstępne oznaczenie kręgów pozwoliło stwierdzić, że mamy tu do czynienia z przedstawicielami dwóch różnych grup, wyróżnianych wśród wężowideł kopalnych i współczesnych jako jednostki taksonomiczne w randze rzędów: *Ophiturae* i *Euryalae*, przy czym grupa druga reprezentowana jest w osadach z Nasilowa mniej licznie. Przedstawicielem pierwszej grupy, o złożonych połączeniach stawowych członów ramion i możliwościach ruchowych ograniczonych do

a

b

Ophiura? hagenowi Rasmussen. Warstwa fosforytowa, Nasilów.

a — fragment ramienia od strony dorsalnej, b — fragment ramienia od strony wentralnej. Pow. ok. 3 X.

ruchów w płaszczyźnie horyzontalnej jest *Ophiura? hagenowi* Rasmussen. Gatunek ten znany był dotychczas z osadów górnokredowych Anglii, Danii oraz Niemiec (11, 12). Współczesne gatunki rodzaju *Ophiura* Lamarck są bardzo liczne i kosmopolityczne, żyją przeważnie w wodach o nieznacznych głębokościach, chociaż niektóre z nich są głębokowodne.

Do rzędu *Ophiuræ* należą także przedstawiciele rodzaju *Ophiomusium* Lyman reprezentowanego w osadach z Nasilowa przez *Ophiomusium danicum* Nielsen i *Ophiomusium subcylindricum* (Hag.). Kredowe szczątki tych gatunków znane są w Anglii, Danii i Niemczech (11). Współcześni przedstawiciele rodzaju *Ophiomusium* Lyman żyją w Oceanie Atlantyckim oraz Spokojnym na bardzo różnych głębokościach.

Przedstawicielem drugiej grupy *Euryalæ*, o stosunkowo prostych połączeniach stawowych członów ramion i dużych możliwościach ruchowych, jest *Asteronyx? ornatus* Rasmussen. Gatunek ten znany był dotychczas jedynie z osadów górnej kredy Danii i Niemiec (11). Współczesne gatunki rodzaju *Asteronyx* Müller et Troschel żyją w Oceanie Atlantyckim i Spokojnym na bardzo różnych głębokościach.

Oprócz szczątków węzowideł w badanym materiale znaleziono mniej liczne płytki rozgwiazd. Z tej grupy szkarłupni oznaczono przedstawicieli 3 rodzajów. Rodzaj *Astropecten* Gray reprezentowany jest przez 15 płytek marginalnych, rodzaj *Chomataster* Spencer przez 3 płytki marginalne, bardzo przypominające płytki marginalne *Chomataster acules* Spencer (8), 10 płytek marginalnych reprezentuje rodzaj *Teichaster* Spencer.

Wśród szczątków liliowców licznie spotykane są człony łodyg *Bourgueticrinus* d'Orb., natomiast mniej licznie *Pentacrinus* Blum. Liliowce bezłodygowe są reprezentowane przez jedną płytkę centrodorsalną przedstawiciela rzędu *Comatulida*, nieznanego dotąd z górnokredowych osadów Polski.

Znaleziona w warstwie fosforytowej w Nasilowie fauna węzowideł, rozgwiazd i liliowców wykazuje duże podobieństwo składu gatunkowego do odpowiedniej wiekiem fauny obszaru bałtyckiego.

LITERATURA

1. Głazek J. — Nowe stanowisko kopalnych węzowideł w Polsce. Pr. geol. 1962, nr 4—5.
2. Kongiel R. — W sprawie wieku „siwaka” w okolicach Puław. Pr. TPN Wilno t. 9, 1935.
3. Kongiel R. — O przedstawicielach rodzaju *Echinocorys* z danii, Szwecji i Polski. Pr. FIG. 5, 1949.

4. Kongiel R. — O kilku nowych jeżowcach z górnego masyf Puław. Acta geol. pol. 1, z. 3, 1950.
5. Kongiel R., Matwiejówna L. — Materiały do znajomości fauny górnokredowej z okolic Puław. Pr. TPN Wilno t. 11, 1937.
6. Łomnicki J. — Przyczynek do znajomości fauny otwornic miocenu Wieliczki. Kosmos 24, 1899.
7. Łomnicki J. — Słowo o pewnych szczątkach węzowideł (*Ophiuridae*) w miocenie. Kosmos 27, 1902.
8. Müller A. — Die isolierten Skelettelemente der Asteroidea (*Asterozoa*) aus der obersenen Schreiekreide von Rügen. Geologie 1953, nr 8.
9. Pożaryska K. — Foraminifera and Biostratigraphy of the Danian and Montian in Poland. Palaeontol. pol. 1965, nr 14.
10. Pożaryski W. — Stratygrafia senonu w przelomie Wisły między Rachowem i Puławami. Biul. FIG. 6, 1938.
11. Rasmussen H. W. — Cretaceous Asteroidea and Ophiuroidea. Danm. Geol. Unders. II Rk. 1950, nr 77.
12. Rasmussen H. W. — Cretaceous Ophiuroidea from Germany, Sweden, Spein and New Jersey. Med. fra Dansk Geol. For. 1951, vol. 12.
13. Szajnocha W. — Ślady Ophiuridów w łożach mioceńskich Wieliczki. Kosmos 24, 1899.

SUMMARY

Numerous fragments of ophiuroids and asteroids have recently been found when examining rich collections of the Upper Cretaceous fauna in the Museum of the Earth of the Polish Academy of Sciences, Warsaw. The fauna comes from the Cretaceous-Tertiary transition deposits, from a local horizon „z” (Pożaryski, 1938; Pożaryska, 1965) at Nasilów, near Puławy. So far, only echinoids and crinoids have been encountered in this area. Ophiuroids and asteroids of Cretaceous age have so far not been reported to occur in Poland. In the deposits occurring at Nasilów, the ophiuroids are represented by *Ophiura? hagenowi* Rasm., *Ophiomusium subcylindricum* (Hag.), *Ophiomusium danicum* Niels., and *Asteronyx ornatus* Rasm. The asteroids are less frequently found than the ophiuroids, and are represented by the genera *Astropecten* Gray, *Chomataster* Spencer and *Teichaster* Spencer. Beside the species belonging to the genera *Bourgueticrinus* d'Orb. and *Pentacrinus* Blum., known to occur in the area under consideration, there are found among crinoids also representatives of *Comatulida*.

РЕЗЮМЕ

В богатой коллекции верхнемеловой фауны в Музее Земли в Варшаве, собранной в отложениях, пересеченных Вислой между местностями Рахув и Пулавы, были в последнее время определены остатки змеехвосток и морских звезд. Они содержатся в отложениях местного горизонта „z”, переходного между мелом и третичной системой, в местности Насилув близ г. Пулавы (В. Пожарыски, 1938; К. Пожарыска, 1965). В этом районе до сих пор были определены только морские ежи и морские лилии. Змеехвостки и морские звезды мелового возраста до этого в Польше не описывались. В отложениях из Насилува змеехвостки представлены *Ophiura? hagenowi* Rasm., *Ophiomusium subcylindricum* (Hag.), *Ophiomusium danicum* Niels., *Asteronyx? ornatus* Rasm. Морские звезды распространены в меньшем количестве и представлены экземплярами из родов *Astropecten* Gray, *Chomataster* Spencer и *Teichaster* Spencer. Среди остатков морских лилий, кроме известных из этого района видов из родов *Bourgueticrinus* d'Orb. и *Pentacrinus* Blum., определены также представители *Comatulida*.